

Helena Słotwińska, ks. Władysław Głowa. *Dialog Boga z człowiekiem w katechezie i homilii*. Lublin: Wydawnictwo KUL 2012 ss. 427. ISBN: 987-83-7702-437-9.

Wśród różnych publikacji wydawniczych, które ukazały się w 2012 r., na uwagę zasługuje pozycja *Dialog Boga z człowiekiem w katechezie i homilii*. Autorami dzieła są prof. dr hab. Helena Słotwińska, kierownik Katedry Katechetyki Integralnej KUL, oraz ks. prof. dr hab. Władysław Głowa, kierownik Katedry Homiletyki Fundamentalnej KUL. Nie należy się dziwić połączeniu w jedno Katedry Katechetyki i Homiletyki, ponieważ zarówno w katechezie, jak i w homilii, choć na różnych płaszczyznach, dokonuje się dialog człowieka z Bogiem. Istotę tego dialogu podkreślił papież Benedykt XVI w adhortacji apostołskiej *Verbum Domini*: „Nowość Objawienia biblijnego polega na tym, że Bóg daje się poznać w dialogu, który pragnie z nami prowadzić” (VD 16). Podkreślić również trzeba, że zarówno w katechezie, jak i w homilii podstawowymi źródłami nauczania są Pismo Święte, Tradycja, Nauczanie Kościoła oraz liturgia.

Jak podkreślają we wstępie Autorzy publikacji: „Gruntowne podejście do zasadniczego problemu wymagało zaprezentowania go na dość szerokim tle” (s. 17). Stąd też pozycja została ujęta w siedmiu logicznie i konsekwentnie ułożonych rozdziałach.

W rozdziale pierwszym Autorzy publikacji ukazują człowieka jako istotę dialogiczną. Wskazują więc na samą istotę dialogu, który realizuje się na płaszczyźnie spotkania poszczególnych osób lub grup społecznych. Podkreślają, że przez dialog człowiek „staje się” w pełni osobą. Autorzy wskazali także na istotne filary dialogu, takie jak: porozumienie, czterowymiarowość każdej wypowiedzi (zawartość rzeczowa, relacja wzajemna z partnerem dialogu lub ze słuchaczem, ujawnienie siebie, apel), wielość informacji w wypowiedzi, nastroje, emocje, uczucia. Rozdział pierwszy podejmuje także tematykę słuchacza i nadawcy komunikatu w kontekście czterowymiarowości wypowiedzi, odbioru wypowiedzi przez słuchacza oraz spotkania słuchacza z nadawcą w wypowiedzi. Analiza pierwszego rozdziału pozwala stwierdzić, że tym, co prowadzi do spotkania Boga i człowieka oraz pomaga człowiekowi w pełni „stać się” osobą, jest dialog. Zarówno katecheza, jak i homilia może być doskonałym miejscem spotkania. Należy jednak uwzględnić w tym procesie czynniki, które mają wpływ na wzajemne porozumienie i efektywność dialogu. Dopiero w tej rzeczywistości dojdzie do owocnego spotkania słuchacza i nadawcy komunikatu.

Rozdział drugi podejmuje istotę dialogu w kategoriach religijnych. Pierwszą i zasadniczą kategorią dialogu religijnego, na którą zwracają uwagę Autorzy publikacji, jest dialog człowieka z Bogiem, dokonujący się w historii zbawienia i udokumentowany na kartach Pisma świętego. W przestrzeń dialogu religijnego wprowadzono także wypowiedzi Ojców Kościoła oraz liturgię Kościoła, w której dokonuje się zbawczy dialog Boga z ludźmi. Dalsza część drugiego rozdziału wprowadza czytelnika w dialog międzyosobowy, dokonujący się w kategoriach religijnych.

Zwrócono uwagę na: dialog duchowy (rozmowa między osobami na tematy duchowe w celu kształtowania duchowości religijnej; w pojęciu zawiera się także gatunek literacki w piśmiennictwie duchowym); dialog wewnątrzkościelny (rozumiany jako „wzajemna” rozmowa prowadzona przez Nauczycielski Urząd Kościoła, kapłanów, diakonów, laików oraz teologów i katolickie uczelnie, której tematem są prawdy wiary, zasady moralności, liturgia, życie chrześcijańskie); dialog międzyreligijny (spotkanie przedstawicieli dwóch lub więcej religii w celu wzajemnego poznania doktryny, kultu, zasad etycznych, instytucji oraz podjęcia współpracy w zakresie ogólnoludzkich wartości humanistycznych); dialog ekumeniczny (rozumiany jako rozmowy i spotkania przedstawicieli członków Kościołów i wspólnot chrześcijańskich zrzeszonych w Polskiej Radzie Ekumenicznej, której celem jest osiągnięcie jedności w powszechnej wspólnocie chrześcijańskiej); dialog z religiami pozachrześcijańskimi (szczególnie z buddyzmem, islamem, judaizmem w celu dawania świadectwa wiary i życia chrześcijańskiego); dialog z niewierzącymi (określany jako rozmowy i spotkania wierzących z niewierzącymi, prowadzone w celu poznania przeciwstawnych światopoglądów i ideologii oraz współpracy w zakresie wspólnych wartości ogólnoludzkich); dialog ze światem współczesnym (w którym Kościół nie szuka własnych korzyści politycznych czy społecznych, a jedynie wszystko, co szlachetne ze spraw ludzkich, pragnie podnieść na poziom nadprzyrodzony, by w ten sposób odnieść je do Boga, Stwórcy wszystkiego). Autorzy publikacji podkreślają doniosłość dialogu w kategoriach religijnych. Akcentują prawdę, że człowiek, będąc dobrym partnerem dialogu z Bogiem, będzie także zdolny do dialogu w kategoriach religijnych.

Nie można sobie wyobrazić dialogu bez słuchania. Tę kwestę podejmuje rozdział trzeci publikacji. Autorzy podejmują zagadnienie istoty i trudu słuchania, zwracając szczególną uwagę na relacje mówienia w dialogu. Analizie zostaje tutaj poddane słowo „słuchać”. Okazuje się, że najbardziej właściwym znaczeniem słowa „słuchać” w odniesieniu do słuchania słowa Bożego jest pojęcie „być posłusznym komuś, czemuś, słuchać się”. Stąd też podkreślone zostaje, że kaznodzieja czy katecheta, zwracając się do słuchaczy, nie może zadowolić się tylko tym, że będą oni odbierać jedynie wrażenia dźwiękowe. Celem prawidłowego słuchania jest odbieranie i rozumienie skierowanego do słuchaczy orędzia zbawczego, by w ostatecznym efekcie okazać posłuszeństwo skierowanemu Bożemu słowu. Autorzy publikacji podkreślają, że słuchanie stanowi pierwszy etap na drodze do dialogu, stąd też nie bez znaczenia jest troska o partnera dialogu. Z troską ma się przejawiać chociażby w życzliwym wysłuchaniu, dopuszczeniu do głosu. Duże znaczenie w procesie dialogu ma przygotowanie do słuchania. Na tę kwestię również zwracają uwagę Autorzy publikacji. W procesie przygotowania nie bez znaczenia jest kontemplacja, cnota pokory w słuchaniu partnera dialogu, wiara otwierająca człowieka na słuchanie Bożego słowa, właściwe używanie słów. Autorzy podkreślają rolę, jaką w wychowaniu do słuchania odgrywa przeżywanie ciszy.

Słuchacze słowa Bożego – jako prawdziwi partnerzy dialogu człowieka z Bogiem – to problematyka rozdziału czwartego publikacji. Pierwszy paragraf ukazuje słuchaczy słowa Bożego w świetle Biblii. Na podstawie Starego Testamentu Autorzy ukazują różne sposoby, jakimi Bóg prowadzi dialog ze swoim ludem. Bezpośrednio przemówił, gdy lud zgromadził się pod górą Synaj (Wj 20, 1 nn.; Pwt 5, 1 nn.). Najczęstszym jednak sposobem kontaktu było przemawianie przez proroków. Kolejną kwestię podjętą w rozdziale czwartym stanowią słuchacze słowa w Nowym Testamencie. Podkreślono doniosłość słuchania słowa Bożego w poleceniu słuchania Jezusa Chrystusa. Na przykładzie „przypowieści o siewcy” (Mt 13, 1-23; por. Mk 4, 1-20; Łk 8, 4-15) Autorzy publikacji ukazują właściwe stanowisko, jakie powinni przyjąć słuchacze słowa Bożego. Ewangeliczne przypowieści wskazują, że skuteczność Chrystusowego nauczania uzależniona jest od postawy słuchaczy. Bóg bowiem nie czyni człowieka niewolnikiem, ale istotą wolną i tę wolność w człowieku szanuje. Paragraf drugi czwartego rozdziału rozpatruje kwestię współczesnych słuchaczy Bożego słowa. Autorzy podkreślają, że pierwszymi słuchaczami zawsze będą głoszący słowo, a więc kaznodzieje i katecheci: „Kaznodzieja czy katecheta – sługa słowa i herold Bożego orędzia, musi najpierw sam to Boże słowo usłyszeć, przyjąć jako dar Boży (jak gleba przyjmuje ziarno), zrozumieć, z nim się zidentyfikować i dopiero może je przekazać innym” (s. 209). W rozdziale czwartym Autorzy podejmują zagadnienie religijności wiernych Kościoła w Polsce, a także ich oczekiwania jako słuchaczy słowa Bożego. Nakreślona też została charakterystyka współczesnych słuchaczy kazań w odniesieniu do poszczególnych grup takich jak: pielgrzymi, maturzyści, słuchacze związani z wydarzeniami politycznymi zachodzącymi w Polsce po odzyskaniu wolności w roku 1989. Uwzględnieni także zostali słuchacze słowa Bożego w świetle homilii wygłoszonych przez Ojca Świętego Jana Pawła II w czasie Jego pielgrzymek do Ojczyzny.

Rozdział piąty podejmuje zagadnienie związane z podstawowymi źródłami przepowiadania, które stanowią: Pismo Święte, Tradycja, liturgia Kościoła, Magisterium Ecclesiae oraz doświadczenie życiowe zarówno głoszącego słowo Boże, jak i jego słuchaczy. Słuchacz słowa Bożego ma prawo, by głosiciel zbawczego orędzia, a więc katecheta czy homilista, pomógł mu nawiązać dialog z Bogiem. Zdaniem Autorów: „ostatnio dość mocno akcentuje się to ostatnie źródło (doświadczenie życiowe), podkreślając przy tym konieczność interpretowania go w świetle Ewangelii. Stanowi ono bowiem tworzywo homiletyczne i katechetyczne, które nie może być zastąpione czymś innym” (s. 309). Zwrócenie zatem uwagi na zasadnicze źródła nauczania oraz źródła pokrewne stanowi istotę analizowanego rozdziału książki.

Aby słowo Boże głoszone zarówno w homilii, jak i w katechezie przynosiło dobre owoce u słuchaczy, musi posiadać niezbędne warunki wejścia w dialog. W rozdziale szóstym Autorzy publikacji wskazują na drogi, którymi Bóg prowadzi dialog z człowiekiem: świat stworzony, znaki czasów i wydarzenia oraz znaki i symbole liturgiczne, sumienie, świadkowie Ewangelii i święci, modlitwa, orzeczenie Nauczyciel-

skiego Urzędu Kościoła, sakramenty i sakramentalia oraz różne formy pobożności ludowej. W następnej kolejności w rozdziale szóstym podjęte zostało zagadnienie związane z relacjami między głosicielem a słuchaczem słowa, które wyrażają się w spotkaniu, dialogu i miłości. Nie bez znaczenia jest także autorytet głosiciela słowa Bożego. To zagadnienie Autorzy podejmują w ostatnim paragrafie szóstego rozdziału, stwierdzając: „Na autorytecie głosiciela słowa w sposób naturalny opiera się posłuszeństwo słuchacza. I nie jest to posłuszeństwo z władzy, ale posłuszeństwo wynikające ze wspólnego, partnerskiego dążenia do prawdy” (s. 362).

Prezentowaną publikację zamyka rozdział siódmy, zatytułowany *Efekty autentycznego dialogu*. Słuchanie autentyczne będzie miało miejsce wówczas, gdy słuchacz będzie słuchał uważnie, troszczył się o zrozumienie, a przede wszystkim będzie się starał odpowiedzieć na usłyszane słowo swoim życiem. Dlatego też zdaniem Autorów: „Autentyczny słuchacz Bożego słowa staje się rzeczywiście partnerem dialogu z Bogiem, a tym samym jest on «nowym człowiekiem», który narodził się z Boga, należy do rodziny Jezusa oraz «ze śmierci przeszedł do życia» (J 5, 24)” (s. 366). Aby głoszenie słowa Bożego było skuteczne i autentyczne, zadaniem nauczającego będzie prowadzenie słuchacza do dojrzałych postaw religijnych. Wśród autentycznych postaw związanych z wyznawaną wiarą będą: postawa wiary, postawa apostołska (misyjna), postawa wspólnotowa (eklezyjalna), postawa życia nadzieją oraz miłością Boga i człowieka, postawa modlitewnego dialogu z Bogiem, postawa wspólnoty myślenia i postępowania z Chrystusem, postawa prawdziwie chrześcijańskiej roztropności. Wymienione postawy określają w pełni chrześcijańską dojrzałość, ten zaś fakt, zdaniem Autorów „powinien skłaniać wierzących, aby otwierając się coraz doskonalej na Boga prowadzącego z nimi dialog, a następnie wprowadzając usłyszane Boże słowa w swoje życie, stawali się autentycznymi słuchaczami tych słów” (s. 403).

Omawiana publikacja w istotny sposób wpisuje się w ważny nurt badań, jakim jest słuchanie słowa Bożego. W czasach, kiedy coraz trudniej jest dotrzeć do współczesnego człowieka, mimo wszystko „«Bóg pragnie, by wszyscy ludzie zostali zbawieni i doszli do poznania prawdy» (1 Tm 2, 4), czyli Jezusa Chrystusa. Jest więc konieczne, by Chrystus był głoszony wszystkim narodom i wszystkim ludziom, i by w ten sposób Objawienie docierało aż na krańce świata” (KKK 74). Prezentowana publikacja w znaczący sposób wpisuje się w ciąg „wchodzenia” Bożego orędzia w rzeczywistość współczesnego świata. Zarówno przepowiadanie, jak i słuchanie słowa Bożego jest formą dialogu między Bogiem a człowiekiem, który dokonuje się w homilii i katechezie. W przedstawionej publikacji ów dialog jest ukazany w całym tego słowa znaczeniu, co jest istotnym jej walorem. Książka została oparta na źródłach teologicznych, ale pojawiają się w niej także osiągnięcia z zakresu pedagogiki i psychologii, co niewątpliwie podnosi wartość opracowania i ukazuje jej interdyscyplinarny charakter. Książka jest godna polecenia wszystkim, którzy chcą nawiązać autentyczny dialog z Bogiem i nie chcą być tylko „zwykłymi” słuchaczami Bożego orędzia. W szczególności jednak sposób zalecana jest kaznodziejom i kate-

---

chetom, którzy są „urzędowymi głosicielami” słowa Bożego. To od ich wiedzy często zależy, czy słowo Pańskie będzie się rozszerzało i rosło (por. Dz 12, 24). Prezentowana publikacja w sposób wydatny może przyczynić się, aby słowo Boże przynosiło obfite owoce w sercach słuchaczy – uczestników dialogu z Bogiem.

Ks. Leszek Pintal
Katedra Homiletyki Fundamentalnej
w Instytucie Liturgiki i Homiletyki KUL